

תאריך עדכון: 7/4/21

שם מחלקה:

ביה"ס ללימודי יסוד ביהדות

שם ומספר הקורס:

היחס לבעלי חיים במקרא היבטים מוסריים

וספרותיים

מספר הקורס: 01-999-95

שם הקורס באנגלית:

The biblical attitude toward animals - moral and literal aspects

שם המרצה: ד"ר עמיחי נחשון

סוג הקורס: מתקשב

היקף שעות: 2 ש"ש

קיצ' סמסטר:

תשפ"א שנת לימודים:

אתר הקורס באינטרנט: אתר ב- Moodle

א. מטרת הקורס ותוצרי למידה (מטרות על / מטרות ספציפיות):
מטרת הקורס היא להיחשף לטכניקות ספרותיות, וללמוד באופן עמוק רעיונות מוסריים הקשורים ליחס בין בני אדם ובין בעלי חיים על פי פשט המקרא.

תוצרי למידה:

- להכיר ולהגדיר את היחס המורכב כלפי בעלי חיים במקרא.
- ללמוד כיצד להפיק באמצעות כלים ספרותיים מסרים רעיוניים.
- להיחשף למקורות מרכזיים המגדירים את היחס בין בני אדם לבעלי חיים.
- להבין מדוע ישנה העדפה לחוקי כשרות במקום צמחונות.
- להבין מדוע בזמן הקדום היו מקריבים קורבנות מן החי.
- בנוסף להצגת המקורות המקראיים נקשר את הסוגיות לנושאים עכשוויים.

ב. תוכן הקורס:

רציונל, נושאים:

1. מבוא, רעיונות מתוך סיפורי נח.

2. חוקי צער בעלי חיים, רעיון עכשווי בהקשר לצער בעלי חיים: סיפור ההתעללות בפרות.
3. יישום רעיון צער בעלי חיים: רבקה והגמלים, בלעם ואתונו הרועה האידיאלי.
4. רעיון כשרות במקום צמחונות.
5. רעיון הקורבנות מן החי.
6. משלים של בעלי חיים: גור אריה, יונים, בעלי חיים במענה של ה' לאיוב.

מהלך השיעורים:

בקורס זה יש מפגש הכנה בתחילת הקורס, ומפגשים תומכים במהלך הקורס לפי הצורך. הסטודנטים יקראו סיכומי מחקר שהכנתי עבור הקורס (מותאמים לרמה אקדמית ראויה עבור הסטודנטים) ומאמרים (מפורטים בקריאת החובה) וישתתפו בפורומים עיוניים (מובאים הסברים והדגמות באתר). בנוסף תהיה בחינה סגורה (אמריקאית) על המאמרים הללו ששוויה 100%.

תכנית הוראה מפורטת לכל השיעורים:

ההפניות הביבליוגרפיות המלאות לקיצורים שבטבלה מופיעות בסעיף הביבליוגרפיה.

מס' השיעור	נושא השיעור	ספרות מומלצת / המקורות לשיעורים	הערות / פירוט נושא השיעור
1	הצגת מורכבות הנושא והתמודדות עם מקורות מנוגדים (יחס חיובי ויחס שלילי כלפי בעלי חיים)	קריאת חובה 1	מבוא כללי תוכני ומתודולוגי
2	המשך הצגת מורכבות הנושא	קריאת חובה 1	מבוא כללי תוכני ומתודולוגי
3	סיפור נח	קריאת חובה 2	לימוד הסיפור בהקשר לבעלי חיים
4	המשך סיפור נח	קריאת חובה 2	לימוד הסיפור בהקשר לבעלי חיים
5	המשך סיפור נח	קריאת חובה 2	לימוד הסיפור בהקשר לבעלי חיים
6	חוקי צער בעלי חיים	קריאת חובה 3	לימוד הסיפורים בהקשר לבעלי חיים
7	חוקי צער בעלי חיים	קריאת חובה 3	לימוד רעיונות על בעלי חיים מתוך ספר איוב
8	ההתעללות בפרות	קריאת חובה 4	לימוד רעיון עכשווי בהקשר לצער בעלי חיים
9	ההתעללות בפרות	קריאת חובה 4	לימוד רעיון עכשווי בהקשר לצער בעלי חיים

10	יישום: רבקה והגמלים	קריאת חובה 5	לימוד הסיפור בהקשר לבעלי חיים
11	יישום: בלעם ואתונו	קריאת חובה 5	לימוד הסיפור בהקשר לבעלי חיים
12	יישום: הרועה האידיאלי	קריאת חובה 6	לימוד הנושא הפנמה והשלכה
13	המשך הרועה האידיאלי	קריאת חובה 6	לימוד הנושא הפנמה והשלכה לימינו
14	המשך רעיון הרועה האידיאלי	קריאת חובה 6	לימוד הנושא הפנמה והשלכה לימינו
15	המשך רעיון הרועה האידיאלי	קריאת חובה 6	לימוד הנושא הפנמה והשלכה לימינו
16	רעיון כשרות במקום צמחונות	קריאת חובה 7, 8	לימוד מקורות וגישות שונות
17	רעיון כשרות במקום צמחונות	קריאת חובה 7, 8	לימוד מקורות וגישות שונות
18	רעיון כשרות במקום צמחונות	קריאת חובה 7, 8	לימוד מקורות וגישות שונות
19	רעיון כשרות במקום צמחונות	קריאת חובה 7, 8	לימוד מקורות וגישות שונות
20	רעיון הקרבת בעלי חיים	קריאת חובה 9	התמודדות עם הקושי הרעיוני
21	המשך רעיון הקרבת בעלי חיים	קריאת חובה 9	התמודדות עם הקושי הרעיוני
22	המשך רעיון הקרבת בעלי חיים	קריאת חובה 9	התמודדות עם הקושי הרעיוני
23	משלים של בעלי חיים: אריה	קריאת חובה 10	לימוד רעיונות על בעלי חיים מתוך ספר איוב
24	משלים של בעלי חיים: יונים	קריאת חובה 11	לימוד משלים מתוך המקורות
25	משלים של בעלי חיים: משלים באיוב	קריאת חובה 12	לימוד משלים מתוך המקורות
26	סיכום ומסקנות והכוונה לבחינה		

ג. דרישות קדם: אין

ד. חובות / דרישות / מטלות: חובת נוכחות בהרצאות בהתאם לדרישות ביה"ס ללימודי יסוד ביהדות; השתתפות פעילה בלימוד הקבוצתי ובדיונים בכיתה. מבחן מסכם.

ה. מרכיבי הציון הסופי: מבחן 100%.

ו. ביבליוגרפיה:

חומר לקריאה מומלצת – קריאת העשרה (רשות):

1. ש' אברמסקי, "נמרוד וארץ נמרוד", **בית מקרא** כ"ה (תש"ם), עמ' 237-255, 340-321.
2. ד' איגנר, **על בשר ומוסר, צער בעלי חיים, שבי דרום תשע"ה**.
3. א' אוהיון, "ניסויים מדעיים בתנ"ך, **שאנן** י"ח (תשע"ג), עמ' 15-24.
4. נ' אררט, "ספר בלעם כדרמה סאטירית", **מורשת ישראל** 7 (תש"ע), עמ' 46-66.
5. ש' בודנהיימר, **החי בארצות המקרא, תולדות בעלי החיים בארץ ישראל ושכנותיה מתקופת האבן ועד לסוף תקופת המקרא בלויית לוחות וציורים, ירושלים תש"י**.
6. מ' ברילר, **נפש חיה, בעלי חיים במקרא מהות וסמליות** (לא מצוין מקום בתוך ישראל), תשע"ה.
7. י' ברסלבי, "אריות להארת המקרא (לאור חקר האריה בימינו), בתוך **ספר שמואל ייבין, מחקרים במקרא ארכיאולוגיה לשון ותולדות ישראל מוגשים לו בהגיעו לשיבה** (עורכים: ש' אברמסקי, י' אהרוני, חמ"י גבריהו, ב"צ לוריא), ירושלים תש"ל, עמ' 91-125.
8. ש' גלנדר, **החוויה הדתית במזמורי תהלים, ירושלים תשע"ג**.
9. מ' דור, **החי בימי המקרא המשנה והתלמוד, תל אביב תשנ"ז**, עמ' 221-230.
10. ת' דוידוביץ, "היחס לבעלי חיים במקרא ובמקורות היהדות", **תלפיות** י"ב (תשס"א - תשס"ב), עמ' 85-95.
11. ט' הורוויץ, "וגר זאב עם כבש – מציאות או משל? עיון בין תחומי", **שאנן** י' (תשס"ה), עמ' 67-96.
12. צ' ויינברג, **הקורבן בישראל על פי המקרא והמנהגים של העמים השכנים, ירושלים תשמ"ז**.
13. ק' וינטרוב, "צער בעלי חיים", **מחניך** ג' (תשס"ח), עמ' 133-151.
14. י' זקוביץ, "חזון שלישי, גן עדן בהר הקודש בירושלים", בתוך **משמיע שלום מבשר טוב שבעה פרקי חזון לשלום ירושלים, חיפה תשס"ד**, עמ' 71-101.
15. מ' כהן, "עוד בנושא בהמות ולויתן בנאומו השני של ה' לאיוב (איוב מ' טו, כד)", **בית מקרא** מ"ד (תשנ"ט), עמ' 193-208.

16. ר' כשר, "מקרא ומוסר במחקר המקרא המודרני", **בית מקרא נ"א** (תשס"ו), עמ' 42-1.
17. י' מלגרום, "על שני מונחים כוהניים: "שקץ", "טמא", **תרביץ ס'** (תשנ"א), עמ' 428-423.
18. מ' נאור, "העורב והיונה בסיפור המבול (בראשית ח' ו-יב)", מתוך "כתובים סתומים", בתוך **ספר חמ"י גבריהו, מחקרים במקרא ובמחשבת ישראל, מוגש לו בהגיעו לשיבה** (ב"צ לוריא עורך), ירושלים תשמ"ט, עמ' 68-70.
19. ר' נגה, "'וימצאהו אריה בדרך' (מלכים א' י"ג 24)', **בשדה חמד** כד (תשמ"א), עמ' 23-22.
20. ט' פורטי, "דימוי העש - אשנב למזמור חכמה (תהילים לט)", בתוך **תשורה לשמואל, מחקרים בעולם המקרא** (צ' טלשיר, ש' יונה, ד' סיון עורכים), ירושלים תשס"א, עמ' 331-319.
21. י' פליקס, "בעלי חיים בתשובת ה' לאיוב מן הסערה, לביא, נץ, עורב, נשר, יעל, אילה פרא, ערוד, ראם, כנף רננים בהמות לויתן (איוב לח - מא)", בתוך **טבע וארץ בתנ"ך, פרקים באקולוגיה מקראית**, ירושלים תשנ"ב, עמ' 358-346.
22. י' פליקס, **החי של התנ"ך, ספר הזואולוגיה המקראית, זיהויים של כל בעלי החיים במקרא ותיאורם על רקע התנ"ך, המשנה, המדרש, והתלמוד וטבע הארץ**, תל אביב תשט"ו.
23. י' פליקס, **שיר השירים, טבע עלילה ואליגוריה**, ירושלים תש"ם.
24. א' קורמן, "שלח תשלח את האם, הקשיים בהבנת המצווה", **שמעתין** 132 (תשנ"ח), עמ' 36-30.
25. א' רגב, "זבחי צדק: הביקור במקדש והבת קורבן כחוויה דתית במזמורי תהילים", **תרביץ** עג (תשס"ד), עמ' 386-365.
26. ב"י שורץ, **תורת הקדושה עיונים בחוקה הכוהנית שבתורה**, ירושלים תשנ"ט.
27. א' שולוב, **רשימת בעלי חיים המוזכרים בתנ"ך**, ירושלים תשל"ג.
28. י' שמש, "בחירתה של רבקה", **מסכת יג** (תשעז-תשעח), עמ' 11-35.
29. י' שמש, "חמלה כלפי בעלי חיים בספרות חז"ל ובפרשנות המסורתית", **עיוני מקרא ופרשנות ח'** (תשס"ח), עמ' 699-677.

- 30.D.I. Block, "All Creatures Great and Small: Recovering A
Duetronomic Theology of Animals", in *The Old Testament in The
Life of God's People, Essays in Honor of E. A. Martens* (Ed. by J.
Issak), Winona Lake 2009, pp. 283-305.
- 31.B. Clark, *Animals of the Bible: Living Links to Antiquity*, *Biblical
Archeology Review* 7 (1981), pp. 22-35.
32. M. Douglas, "The Compassionate God of Leviticus and His Animal
Creation, in *Borders, Boundaries and the Bible* (ed. by M. O'kane)
(JSOTS 313), Sheffield 2002, pp. 61-73.
- 33.N. C. Habel, "Is the wild Ox Willing to Serve You?, Challenging the
Mandate to Dominate", In *The Earth story in Wisdom Traditions* (ed.
by N. C. Habel, S. Wurst), Sheffield 2001, pp. 179-189
34. R. H. Hiers, "Reverence for Life and Environmental ethics in Biblical
Law and Covenant", *Journal of Law and Religion* 13 (1998), pp. 127-
188.
- 35.A. Linzay, D.Cohn-Sherbok, *After Noah, Animals and Liberation of
Theology*, London 1997.
- 36.D. Odel, "Images of Violence in the Horse in Job 39: 18-25,
Prooftexts 13 (1993), pp. 163-173
37. Of Animals Function and the Status Y. Shemesh, "And many Beasts"
(Jonah 4:11), In the Book of Jonah", *The Journal of Hebrew
Scriptures* 10 (2010), pp 1-26.
38. N. Slifkin, *Man and Beast, Our Relationship with Animals in Jewish
Law and Thought*, New York 2006.
39. C. V. Rao, *Animal Rights and animal laws in the bible, the daily
practice of reverence for life*, Lewiston, Queenstown and Lampeter
2013.

חומר מחייב למבחן (חובה):

יחידה 1 – מבוא לקורס.

1. "מבוא לקורס היחס בעלי חיים במקרא", מתוך ע' נחשון, סיכומי מחקר לקורס בעלי חיים במקרא.
2. "רעיונות בסיפורי נח", מתוך ע' נחשון, סיכומי מחקר לקורס בעלי חיים במקרא.

יחידה 2 – עקרונות צער בעלי חיים

3. חוקי צער בעלי חיים, מתוך ע' נחשון, סיכומי מחקר לקורס בעלי חיים במקרא.
4. ע' נחשון, "ההתעללות של הפלשתים בפרות, (שמואל א' ו' ז-יב) – עיון בינתחומי", חיות וחברה 53 (תשע"ה), עמ' 33-39.

יחידה 3 – יישום רעיונות צער בעלי חיים

5. "סיפור רבקה והגמלים, בלעם ואתוננו, הרועה האידיאלי", סיכומי מחקר לקורס בעלי חיים במקרא.
6. נ' הראובני, מדבר ורועה במורשת ישראל, לוד תשנ"א, עמ' 31-40 (סרוק באתר הספרייה של אוניברסיטת בר אילן)

יחידה 4 – רעיון כשרות במקום צמחונות

7. רעיון כשרות במקום צמחונות, סיכומי מחקר לקורס בעלי חיים במקרא.
8. א' רוזנק, "שתי קריאות של המקרא לאור חזון הצמחונות של הרב קוק", עת מקרא, קריאות בין תחומיות במקרא 3

<https://www.etmikra.cet.ac.il/%d7%a9%d7%aa%d7%99-%d7%a7%d7%a8%d7%99%d7%90%d7%95%d7%aa-%d7%a9%d7%9c-%d7%94%d7%9e%d7%a7%d7%a8%d7%90-%d7%9c%d7%90%d7%95%d7%a8-%d7%97%d7%96%d7%95%d7%9f-%d7%94%d7%a6%d7%9e%d7%97%d7%95%d7%a0%d7%95%d7%aa/>

יחידה 5 – רעיון קורבנות מן החי

9. "רעיון קורבנות מן החי", מתוך ע' נחשון, סיכומי מחקר לקורס בעלי חיים במקרא.

יחידה 6 – משלים של בעלי חיים

10. ע' נחשון, "מלך החיות ומלך העצים במקרא, דברי חכמים וחידותם (משלי א' ו), אורשת א' (תש"ע), עמ' 104-107.

11. ע' נחשון, "משלי יונים במקרא", בית מקרא סג (תשע"ח), עמ' 345-367.

12. י' פליקס, "בעלי החיים בתשובת ה' לאיוב,

<http://www.daat.ac.il/daat/tanach/eyov/felix-4.htm>